

Harvey William Cushing

8. 4. 1869–7. 10. 1939

Dne 10. 8. 1638 přistála u amerického břehu v Bostonu loď s anglickými přistěhovalci. Bylo to 18 roků poté, co do Ameriky a světových dějin veplula Mayflower s Pilgrim Fathers. V Čechách uplynulo stejně let od tragiky Bílé hory. Jen historici mohou soudit, která událost zanechala více stop v sebevědomí národa. My, Češi, jsme se celá staletí od sebevědomí národa spíše vzdalovali, krátké záblesky svobody nás k období nové americké hrdosti valně nepřiblížily. Na lodi jménem Diligent byla i rodina puritánů z Norfolků, jejichž jméno Cusheyn se téměř nedalo správně vyslovit. Proto se rodina v Americe brzy přejmenovala na Cushing, z původního jména zůstala jen neamerická výslovnost „kušing“.

Jako mnoho přistěhovalců se i Cushingové vydali z Nové Anglie slavnou cestou na severozápad k Velkým jezerům. Však ty kolony vozů s obloukovitými plátěnými střechami, kolem nichž na koních objíždějí strážci, dobře znáte z dobrých i špatných westernů. Oblaka prachu, na kozlíku odhodlaní lidé v tmavých šatech, jeden z nich je určitě kněz. Cesta na severozápad nebyla tak dlouhá a dobrodružná jako ty do Texasu, Arizony a Kalifornie, které byly zfilmovány, ale jistě byla stejně namáhavá, protože vedla přes vysoké hory. Pro Cushingovu rodinu skončila v Clevelandu, tenkrát ospalém malém hnízdě, které se později zásluhou průmyslu stalo šestým největším městem USA.

Rodina začala, jako většina ostatních, farmařením, ale brzy v ní byli řemeslníci, obchodníci a především soudci. Už v 18. století se však David Cushing stal lékařem. Po něm následovali Erastus, pak Kirke a konečně čtvrtá generace, nejslavnější lékař Cushingů a patrně celé Ameriky, Harvey.

Otec Kirke, jehož jméno připomíná spíš dámu z řecké mytologie než ctihodného lékaře, si vzal Bessy Williamsovou ze sousedství a měl s ní deset dětí. Rodina, jak je znáte z filmů, otec vážný vládce rodiny, matka věčně zaměstnána dětmi, modlitba před jídlem, nedělní kostel, přísný řád. Kirke si navyšoval nízké honoráře počtem pacientů, které samozřejmě objížděl

v bryčce. Kirke ale uměl i investovat, proto se rodina dostala mezi „lepší“ lidi, dnes bychom asi řekli mezi vyšší střední třídu. Žili sice skromně, ale byli schopni zajistit svým dětem dobré vzdělání. Jen jeden bratr se nepovedl, jedna sestra se nikdy neprovdala, všichni ostatní se velmi dobře uplatnili. Nejlépe ovšem nejmladší Harvey, narozený těsně po občanské válce, známé u nás spíše jako válka Severu proti Jihu podle slavné knihy a především filmu, v němž mým mladým současníkům drtil srdce Clark Gable. K dozvukům občanské války přidejte Toma Sawyera, Hucka Finna a jste doma u Cushingů. Byli to seveřané, odmítali otroctví, ale ještě za dědy byl v rodině černý otrok.

Rostoucí Cleveland byl poměrně blízko nejslavnějších amerických škol. Harvey proto nastoupil roku 1887 na Yale a za tři roky nato přestoupil na Harvard. Co víc si mohl ctižádostivý americký student přát! Přísný táta s ním udělal ústní dohodu: „Budu ti přispívat finančně na byt, stravu, knihy, na všechno, co budeš ve škole potřebovat, ale nebudou žádné hospody, dluhy, záletní kamarádi, podezřelá děvčata.“ Harvey slíbil a slib dodržel.

Byl menší, slabší postavy, přesto hrál dobře baseball i americký fotbal. Sport byl už tenkrát fenoménem amerických univerzit, na stadiony přišlo i dvacet tisíc diváků. Ke sportovním stipendistům či dokonce profesionálům bylo ovšem ještě daleko.

Harvey Cushing žil s elitou národa. Na Yale a Harvardu studovaly děti největších boháčů, majitelů továren, obrovských domů s tenisovými kurty, jachet a automobilů. Harvey k nim byl do rodin zván, ale nikdy se tam necítil dobře. Už v mládí byl introvert, těžko navazoval přátelství, chyběl mu americký vztah k penězům. Nikdy o ně neměl velký zájem. Na univerzitách žil velmi skromně, chodil stále ve stejných šatech, matka mu dokonce v dopisech radila, jak si má práť ponožky, aby ušetřil za pradlenou.

Mladý student jen krátce váhal o své budoucnosti. Protože rád maloval, lákala jej architektura. Náhodou však vyslechl přednášku slovnutného lékaře a bylo rozhod-

prof. MUDr. Vladimír Beneš, DrSc., sr.
U třetí baterie 1626/29
162 00 Praha 6
e-mail: Vladimír.Benes@uvn.cz
Lenka.Bernardova@uvn.cz

Přijato do tisku 9. 12. 2009

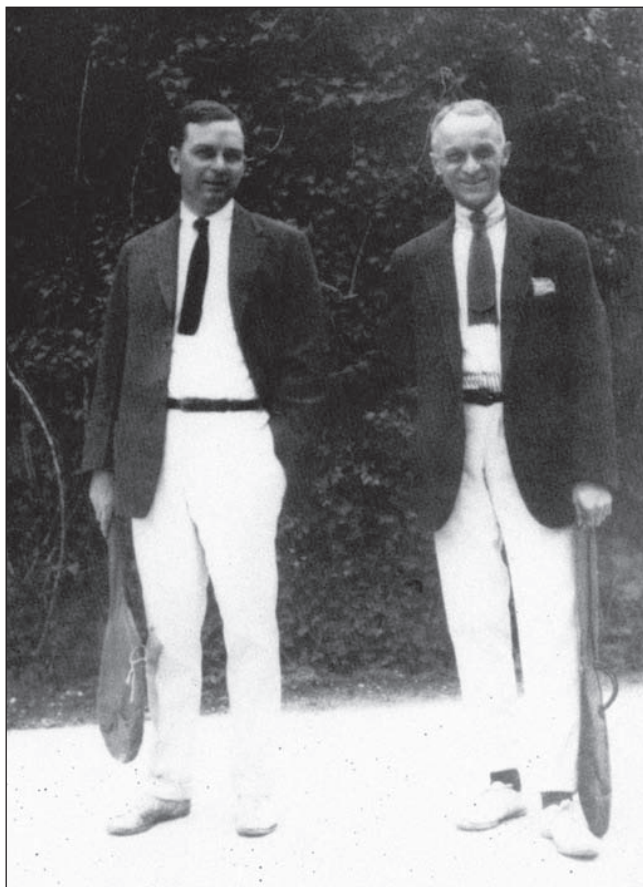
nuto. Bude lékařem. Bylo to rozhodnutí historického významu. Harvey se měl stát zakladatelem, „otcem“ neurochirurgie a jedním z nejslavnějších lékařů všech dob.

Jeho život je podrobně popsán v několika knihách, které se liší jen temperamen-tem autora a jeho vztahem k hrdinovi. Práci jim usnadnil sám Harvey. Měl totiž vlastnost, kterou mu závidím, protože se mi jí nedostává. Harvey byl systematick, pedant, puntičkář, zkrátka zapsal všechno, co udělal a prožil. Po Cushingovi zůstaly zásluhou několika jeho obdivovatelů snad tisíce dopisů, všechny jeho články, knihy, dokonce všechny chorobopisy jeho pacientů, včetně chorobopisů vojáků, které

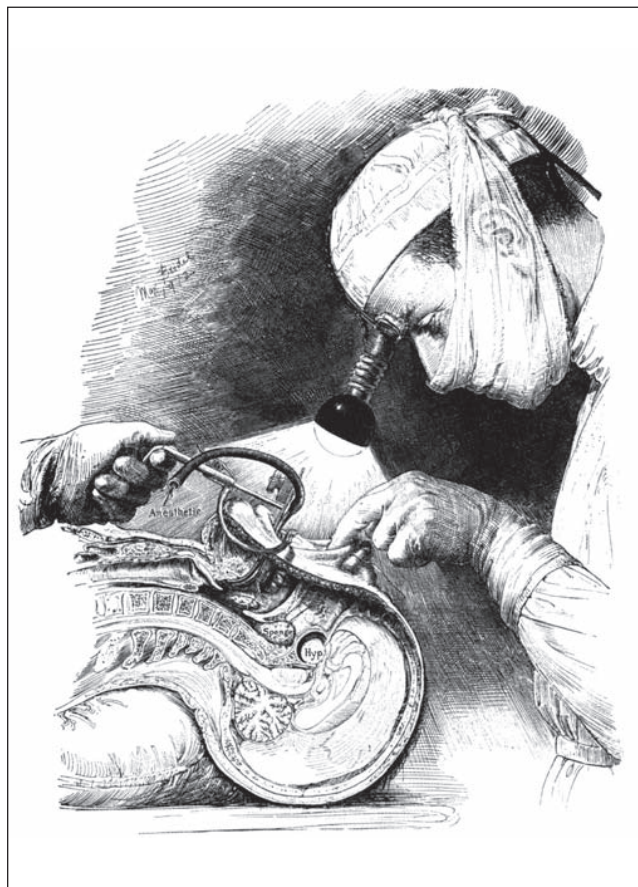

Obr. 1. H. W. Cushing.

HISTORICKÉ OKÉNKO: HARVEY WILLIAM CUSHING

Obr. 2. Rivalové na kurtu i na sále. Walter E. Dandy a Harvey Cushing.

Obr.3. Transfenoidální přístup k hypofýze. Malba Cushingova přítele Maxe Brödel.

ošetřoval v první světové válce. Když jsem přečetl rozsáhlou knihu Kanadana Michaela Blisse, kterou mně syn přivezl z Ameriky s vlastnoručním podpisem autora, věděl jsem, že je to základní kámen pro moji oslavu „otce neurochirurgie“.

Nejzajímavější jsou ovšem dopisy, které nejlépe přiblíží Harveye jako člověka. Psal je skvělým literárním stylem (pokud to se svojí znalostí angličtiny mohu posoudit), přesto vždy racionálně s přesným cílem. Dopisy byly v Cushingově době jediným dorozumivacím prostředkem, telefon byl v začátcích, mobil se zkratkovitými esemeskami naštěstí neexistoval. S nostalgickým smutkem si musíme uvědomit, že ta současná komunikace v pohledné krabičce vymazala z literatury celý specifický žánr, totiž dopisy. Kolik krásných knih vymazal mobil! Všechny dopisy H. C. jsou uloženy v jeho škole v Yale a jsou k dispozici každému. Využili je všichni, kdo o něm psali. Hlavním životopiscem byl Harveyův přítel, zvaný „adoptivní syn“, slavný John F. Fulton. Jeho knihu Harvey

Cushing A Biography, vydanou C. F. Thomasem v roce 1946, jsem nečetl, není v Česku k dispozici, musel bych za ní do Sterlingovy knihovny v Yale.

Druhou knihu napsala Elisabeth H. Thomsonová, „druhá žena harému“, pověstného trojlístku Cushingových sekretářek, které jej bezmezně obdivovaly (a patrně milovaly). Michael Bliss pro její zaujatost příliš jejím údajům nedůvěřuje. Nečetl jsem to vyznání.

Třetí velká kapitola je v knize Im zerbrechlichen Haus der Seele známého popularizátora medicíny Thorwalda. Toho Bliss ani necituje, i mně se zdá, že spisovatel se dává příliš unést svou fantazií. Cushing to nepotřebuje.

Věrohodnější jsou osobní údaje Samuela J. Crowa, Cushingova blízkého spolupracovníka, který mu dlouho v Baltimoru sloužil jako asistent a hromosvod, protože chtěl být jako on neurochirurgem. Ale všemocný šéf Halsted rozhodl jinak. Ve své předvídatosti a jasnozřivosti (někdo naznačuje, že z lenosti) rozdělil svou velkou

chirurgii na nové obory a přidělil je svým asistentům, aniž se jich ptal na jejich názor. Tak dal Halsted Americe prvního rentgenologa, ortopeda, gynekologa, ušáře (tím byl nešťastný Crow) a neurochirurga. Neurochirurgii Halsted nevěřil, Cushingovi ji přidělil trochu ze škodolibosti, protože jej neměl rád. Naštěstí se trefil, jelikož Cushing jiný obor dělat nechtěl. Byl mu předurčen.

Cushing lékař

Do kapitoly o medicínské kariéře Cushingově stačí snad jen několik časových údajů, protože je všem lékařům známa. Promoval slavnostně na Harvardu roku 1891. Už na univerzitě se seznámil s Kate, zamiloval se do ní, často jí psal, ale k ženění se neměl hezkých pár let. (Oženil se s ní teprve v říjnu 1902, Kate měla obdivuhodnou trpělivost.) Harvey Cushing propadl studiu medicíny a práci na oddělení tak, že jej kamarádi varovali před vyčerpáním.

V roce 1893 zemřel děda Erastus a stala se příhoda, která téměř ukončila Cushingovu kariéru už v začátcích. Dával totiž

anestezii mladé ženě při malém výkonu, který prováděl zkušený chirurg. Mladá žena se z narkózy neprobudila. Cushing byl tak zdrcen, že chtěl s medicínou skončit. Teprve po delší době, až jej přátelé dostali z deprese, se Cushing vrátil na sál. Ale v Massachusetts General Hospital spokojen nebyl. Jeho bratr Ned jej upozornil na novou hvězdu americké medicíny, nemocnici Johns Hopkins v Baltimore, kde v čele chirurgie stál podivín Halsted.

Cushinga přijal teprve na druhý pokus a hned mu doporučil cestu po Evropě. Kdo chtěl v té době v americké medicíně něco znamenat, musel do Evropy za slavnými bohy medicíny. Datae Cushingových cest do Evropy jsou poněkud nepřesné. Zdá se, že poprvé jel do Evropy s bratrem Nedem v roce 1894. Už z této poznávací cesty vytěžil maximum. Přijel do Würzburgu v době, kdy tu Roentgen objevil své zářivé paprsky X, a už v roce 1896 koupili se svým přítelem první rentgenový přístroj pro Ameriku. Sám se naštěstí diagnostice moc nevěnoval, jeho přítel se zle popálil. V Itálii se seznámil s novým přístrojem na měření krevního tlaku, s tonometrem Riva-Rocci. Po návratu, zřejmě ještě pod tlakem hrůzné vzpomínky na smrt mladé ženy v anestezii, zavedl měření krevního tlaku, pulzu, dechu, vše nařídil pečlivě zapisovat. Zavedl jako první na světě anesteziologickou kartu, která vyústila do dnešního protokolu anesteziologa.

Když se vrátil do Ameriky, prodělal komplikovanou operaci apendixu a teprve pak, v roce 1900, uskutečnil svou druhou, řekl bych historicky rozhodující cestu. Na doporučení Halsteda totiž jel do Anglie, aby viděl operovat Victora Horsleye a Rickmana Godleeho, o nichž se vědělo, že jako první operují mozek.

Harvey C. přijel do Londýna, tehdy hlavního města světa, spatřil královnu Viktorii, všiml si, že Angličané pijí přes míru a konečně viděl 4. 6. 1900 operovat slavného Horsleye mozek. Když později viděl ještě Godleeho, úplně znechucen z Londýna ujel. Oba operovali podle Cushinga přímo barbarsky, zbytečně rychle, hruběji v mozku než jeho šéf Halsted v břiše.

V roce 1900 jezdil Cushing v Evropě z místa na místo a všude byl zklamán. V Bernu si jej slavný Theodor Kocher téměř nevěšiml, ostatně jeho syn Albert prý operoval lépe. Pozdější nositel Nobelovy ceny za chirurgii ho poslal do laboratoře Kroneckerovi, ale nesměl by to být Cushing, aby tu za

několik měsíců nedokázal na opicích prokázat vliv nitrolebního tlaku na zužování mozkových cév. K tomuto zlomovému nálezu sice užil opic, dnes nemožná představa, ale všechna zvířata operoval v anestezii, v Evropě tehdy věc nevídaná. H. C. si v dopisech stěžoval Kate na hrubé jednání lékařů a zřizenců se zvířaty, chování slavných lékařů k pacientům považoval za nešetné, nehumánní. V Americe prý by takový lékař neobstál. Všiml si i toho, že lékaři neposílají nemocné, aby se svlékli za plentou. Ze všech dopisů vyplývá, že pacient je pro Cushinga nejdůležitějším článkem léčby. Byl vždycky ochoten udělat pro pacienta všechno. Snad proto byl jeho vztah ke zdravým, k osobě, ba i k rodině, tak neosobní.

Cushingova cesta po evropských medicínských špičkách, jeho obrovské zklamání na jedné straně a sebevědomé uznání americké úrovně medicíny mělo v několika letech na začátku 20. století charakter zlomu, který trvá dodnes. Do té doby jezdili Američané do Evropy, aby se učili od přednostů slavných klinik, od bohů, tyranů a diktátorů. Pak se proud obrátil. W. S. Halsted, Alexis Carrel a především Harvey Cushing byli teď hvězdy, za kterými jezdili Evropané. Amerika převzala žezlo království medicíny a drží ho dodnes.

Kdo se chtěl naučit neurochirurgii, musel ke Cushingovi. Kdosi řekl: „V Americe dokázalo udělat trepanaci na 500 chirurgů, ale jen jediný byl neurochirurg. Neefektivní neurochirurgie má mnoho otců, efektivní jediného, Cushinga.“

Cairns, Jefferson, Dott z Anglie, Vincent z Francie, Penfield z Kanady, Olivecrona ze Švédska a další a další, všichni byli v Baltimore nebo Bostonu, všichni obdivovali Cushingovu techniku, všichni ji napodobili. Jen sverázný Ottfrid Foerster z Vratislavi přijel, pozoroval, odjel a doma dělal tutéž primitivní neurochirurgii, jako by Cushinga neviděl.

Byl Cushing zakladatelem endokrinologie?

Sledovat Cushingovu neurochirurgickou dráhu je sice zajímavější než nejnapínavější detektivka, ale nechci opakovat, co napsali jiní zasvěcení. Mě zaujala jeho posedlost hypofýzou, která byla až chorobná, a snad proto někdy až směšná.

Už v roce 1909 bylo operováno v Johns Hopkins 64 mozkových nádorů, to bylo víc než za dvacet let před tím. Halsted musel uznat, že jeho nevíra v neurochi-

rurgii byla chybná. V té době začal Cushing operovat hypofýzy. Nejprve ho zajímali akromegalici. Hledal je všude, na ulici i v cirkusech. Pak si všiml trpaslíků, zase otravoval ředitele cirkusů, kteří ovšem neměli radost z toho, že jim sliboval zvětšit jejich trpaslíky. H. C. mluvil o hyper- a hypopituitarizmu, své nemocné si hlídal, sledoval, museli mu hlásit změnu adresy, někteří dokonce své tělo prodali Cushingovi dávno před smrtí. Studenti medicíny operovali v Hunterově laboratoři desítky psů, odstraňovali jim hypofýzy, implantovali z jiných zvířat, jiní dělali podrobnou histologii, Cushing operoval a operoval. Už tehdy transnázálně, jak to namaloval jeho přítel Bredel.

Opakovaně je popsána tragikomická příhoda s akromegalikem, o jehož smrti se Cushing dověděl se zpožděním. Poslal svého věrného Crowa, aby mrtvému obrovi vyndal hypofýzu a příštítná tělíska. Mrtvola už byla v rakvi za obřadní síní, přesto nervózní asistent začal s trepanací asi ve tři ráno. Když kladivem a dlátem vysekával hypofýzu, začali se už v síni scházet smuteční hosté, kteří museli rány slyšet. Strachem a námahou zpocené Crow své dílo dokončil, přivezl rychle preparát do Baltimore. Cushing mu vynadal, proč mu to tak dlouho trvalo a proč nepřivezl příštítná tělíska.

Přibývalo operovaných, zlepšila se rentgenologická diagnostika, histologie už rozeznala změny na předním a zadním laloku, rozdělila nádory do tří hlavních typů. Cushing se sice v úsudku dopustil řady chyb, ale triumfoval. Svou monografií Pituitary Body and Its Disorders, vydanou v roce 1912, vlastně založil endokrinologii.

Ke svému druhému oblíbenému tématu, totiž k meningiomu, se dostal spíše náhodou. V roce 1910 operoval po dlouhém váhání slavného generála Leonarda Wooda, tenkrát guvernéra Kuby. Neváhal jen pro nejistotu diagnózy, ale i pro mimořádně významné postavení hrdiného generála. Cushing našel obrovský parasagitální meningeom, v dlouhé, krvavé a dramatické operaci ho odstranil. Přítomný slavný lékař A. T. Cabot prý řekl: „Takovou operaci jsem ještě neviděl.“ H. C. prý suše dodal: „Ani já ne.“ Generál se dokonale vyhojil, takže mohl pokračovat ve své skvělé kariéře až k neúspěšné kandidatuře na prezidenta. Po 17 letech se projevíly příznaky recidivy. Znovu zachvaty, znovu hemiparéza, generál odolá-

HISTORICKÉ OKÉNKO: HARVEY WILLIAM CUSHING

val, ale operaci se nevyhнул. Pro přílišnou ztrátu krve generál druhý den zemřel. Cushing byl jako vždy zdrcený, dlouho si vyčítal, že operaci nepřerušil a nepokračoval až po stabilizaci stavu. Do literatury o meningiomech, jak nádor Cushing nazýval, vstoupili i další dva nemocní. Muže operoval devětkrát, ženu, hudebnici, dokonce patnáctkrát! Je to patrně rekord v počtu operací jediného typu nádoru u jediného pacienta. Sám jsem u staršího muže operoval takový nádor pětkrát, pak nemocný zemřel na infekci v ráně. Musím obdivovat svého guru, že v jeho pionýrské době k infekci nedošlo. V knize Michaela Blisse je ze zápisků zřejmě těžké rozvažování Cushingovo před každou novou operací, když už si byl vědom, že růst nádoru, kterému by současný patolog přidal jiné adjektivum, nezastaví, že nemocný zemře, přesto s ním však znovu a znovu hovořil, uvažoval spolu s ním o všech možnostech, hovořili otevřeně o kvalitě života a nakonec se vždy oba, pacient i jeho lékař, rozhodli k opakované operaci. Je to námět pro filozofa, kterým Cushing nikdy nechtěl být, vždy se při rozhovoru s novináři prohlašoval za prostého řemeslníka, ale zápisy o obou meningiomech dokazují, že lékař se filozofickým rozvahám o kvalitě života nevyhne.

Počet mozkových operací rychle rostl, Halstedova nevíra v neurochirurgii byla zapomenuta. Zlepšila se diagnostika, sám Harvey si všiml městnání na očním pozadí a napsal, že diagnóza je napsána na sítnici. Byl to Cushingův zásah do dalšího oboru.

Prvá dekáda 20. století byla asi neplodnějšími Cushingovými léty. V téže době dal Henry Ford do prodeje svůj model T. Amerika „jela“! Cushing operoval denně, nejraději o svátcích, dovolenou neznal, rodinu zanedbával, přátele téměř neměl, zato těch, kteří jej neměli rádi a současně jej obdivovali, bylo dost. Byl vlastně otrokem své práce a totéž vyžadoval od ostatních. Už v té době vyčlenil zvláštní pooperační pokoje s nejlepšími ošetřovatelkami. Jsem ochoten věřit, že jako první založil jednotku intenzivní péče. Vedle anesteziologické karty zavedl i defekační kartu. Přísně dbal, aby sestra nebo dokonce lékař zapsali každou stolicí nemocného. Dalším rituálem byl špenát. Z nějakých důvodů byl přesvědčen, že pacient musí denně dostat v potravě špenát. (V Cushingově době ještě nepolykal Pepeť námořník z plechovky špenát, aby přemohl

svého soka, ale je těžké si jej nepřipomenout.) Doktor Crow prý s ním šel večer domů, když se C. po dlouhém mlčení zeptal, zda paní X. dostala dnes špenát. Poctivý Crow přiznal, že na to zapomněl. Cushing ho seřval tak, že otrok Crow se vzbuřil a pohrozil odchodem z oddělení. Zaražený Cushing nebyl chvíli schopen slova, pak svému asistentu poklepal po rameni a pokrytecky se mu omluvil, že by jej tak nesjel, kdyby mu tak moc na něm nezáleželo, že si jeho práce nesmírně váží. A zase mlčky kráčeli domů.

Walter Dandy

Nad neurochirurgii v Johns Hopkins se začaly stahovat mraky. Tím největším byl Walter Dandy. Mladík z druhořadé univerzity se protlačil do Baltimoru. Při experimentálních operacích si všiml jeho šikovnosti sám Halsted, ujal se ho a přidělil Cushingovi. Jak to dopadlo, je známá historie. Z učitele a žáka se stali vyslovení nepřátelé. I když spolu hráli tenis. I ten prý byl spíš soubojem nepřátel než přátelským utkáním.

Dandy připomínal více farmáře, měl tlusté, ale mimořádně šikovné prsty. V hlavě se mu rojily nápady, proti systematickému Cushingovi byl bohém a dobrodruh. Ačkoliv pracovali v téže nemocnici, jeden o druhém téměř nic nevěděli. Oba současně zkoumali změny tlaku mozkomíšního moku, ale Cushing vůbec netušil, že Dandy objevil jednu z příčin hydrocefalu, ucpání mokovodu. Dandyho experimentální práce, při nichž zahubil velké množství zvířat, znamenaly nesporný zlom nejen v teorii o pohybu moku, ale i v terapii hydrocefalu. Halsted objevil vysoko ocenil, i když si byl vědom, že Dandy není schopen své objevy ani správně anglicky popsat. Nařídil mu dokonce povinnou četbu beletrie a opatřil mu učitele anglické gramatiky. Neznalost gramatiky nezabránila Dandymu, aby neobjevil novou diagnostickou metodu, totiž ventrikulografii. Náplň mozkových komor vzduchem nebo plynem ukázala změnou konfigurace a polohy komor místo nádoru, které dosud odhadovala jen klinická diagnóza. Metoda měla velkou nebezpečí, úmrtnost byla někdy neúměrná výtěžnosti, ale byla to první přínosná grafická metoda, proto se její užívání rychle šířilo nejen v Americe. Cushing zuřil. Dandymu sice gratuloval, ale metodu pomlouval, kde mohl. Dnes se téměř stydím, že jsem o ní napsal

práci (1957), která sice byla první v Čechách, ale byla i důkazem, že naše neurochirurgie je daleko za americkou. Tam už si to vyříkali o 40 let dříve.

Nevraživost mezi učitelem a žákem se zvětšovala. Když Cushing v roce 1920 založil prvou neurochirurgickou společnost na světě, měla jen deset členů, ale Dandy mezi nimi nebyl. Zato se přihlásil hned na její první sjezd a přednesl přednášku, která dokazovala, že operuje lépe než jeho učitel a šéf nové společnosti.

Po přečtení anekdotických příběhů o dvou velkánech v Thorwaldově knize mi spor připadal spíše směšný než tragický. Když jsem přečetl knihu Michaela Blisse, musel jsem názor změnit. Bliss totiž uvádí řadu dopisů, jež Dandy psal svým rodičům, kteří o medicíně nemohli mít ponětí, protože otec byl zaměstnancem železnic, ani on, ani matka neměli žádnou vyšší vzdělání. Přesto jim ctižádostivý syn opakovaně popsal, jak operoval hypofýzu lépe než Cushing, jak objevil příčiny hydrocefalu, jak Cushing stárne a jak on, jejich syn, je už teď zřejmě lepší neurochirurg než jeho učitel. Nemohl jsem tu primitivní vychloubanost a nesmyslné pomluvy šéfa, jemuž vlastně vděčil za kariéru, pochopit. Rodiče jej v té nenávisti podporovali, nabádali k soutěžení s Cushingem. Přiznám se, že se mně z těch dopisů dělalo zle. Dandy byl mým prvním neurochirurgickým guru, protože na klinice ve Střešovicích byla jediná anglická neurochirurgie, stará ošoupaná kniha Dandyho, o níž jsem nikdy nezjistil, kde se v knihovně vzala. Po přečtení Dandyho nenávistných dopisů jsem se přesvědčil, že i geniální chirurg může zůstat buranem, jakým se narodil. Dandy mně odpadl od srdce. Však slavný americký chirurg správně napsal, že zatímco Dandy jako neurochirurg možná Cushinga dokonce předčil, jako člověk mu nesahal po kotníky.

O vzrůstajícím nepřátelství obou velkáňů se obecně vědělo stejně jako o tom, že Cushingova žena Kate neměla město Baltimor ráda. Není divu, že o hvězdu chirurgie Cushinga se zajímalo několik předních univerzit. Cushing váhal, ale když přišla nabídka z jeho milovaného Harvardu, neodolal. V září roku 1912 nastoupil do nemocnice Peter Bent Bringham v Bostonu, která se jeho nemocnici Johns Hopkins podobala tím, že byla nedostavěná. V té době byl Boston centrem americké kultury. Cushing tu zakoupil dům za 40 000 dolarů,

tenkrát velké peníze, a začal druhý díl své hvězdné kariéry. Tradiční akademický konzervatismus a univerzitní byrokracie mu ji často komplikovaly.

Zajímavé na těch Cushingových obtížích je jen to, jak se podobají některým problémům našich vysokých škol, ačkoliv od těch v Bostonu uplynulo téměř 100 let.

Harvey Cushing – válečný chirurg

Zatímco neurochirurgie v Bostonu pod Cushingovým přísným vedením pracovala jako dobře namazaný stroj, dva císaři v Evropě čekali na záminku k rozpoutání války. Dostali ji sedmi kulemi v Sarajevu. První světová válka začala. Dnes se o ni zajímají jen historici, já s bratrem jsme o ní jako děti slyšeli tak často, že jsme se už za zády otce na sebe smáli, když začal o rumburské vzpourě. Kolik z deseti milionů Čechů dnes ví, co to byla rumburská vzpoura!

Když ta prvá světová hrůza začala, žili si Američané ve své „splendid isolation“. V Americe všechno klapalo, co je nám do Evropy! Drtivá většina národa nechtěla mít s válkou v Evropě nic společného. Ne tak Cushing! Jako fanatického milovníka knih jej silně zasáhlo barbarské zničení belgické knihovny v Lovani Němci. Napsal: „Můžeme být neutrální jako národ, ale ne jako individuum.“ Začal s přáteli chystat zdravotnickou pomoc francouzské armádě. Třináct chirurgů, mezi nimi největší esa Crile, Carrel a Cushing, se vylodilo v Gibraltaru a pokračovalo vlakem do Paříže. Nejlepší nemocnici dostal Carrel, horší se 160 lůžky Cushing. Už první jeho pacient symbolicky předznamenal chaos ve francouzské armádě. Byl to paraplegik, Francouz střelený Francouzem do zad. Cushing brzy poznal slabost francouzské armády, chaotické vedení a především poráženeckou náladu vojáků. Jako první navrhl po krátké zkušenosti neošetřovat poranění hlavy v první nemocnici, ale transportovat je do týlové nemocnice alespoň částečně specializované. Svými návrhy vlastně předvídal vojenskou medicínskou doktrínu pro další válečné konflikty. Cushing tedy zasáhl i do válečné chirurgie.

V dubnu 1915 dostal do nemocnice zraněné z bojiště u Ypres. V dopise Kate popisuje vyděšené vojáky lapající v kašli po dechu. „Němci odvedli ďábelskou práci,“ napsal.

Pak se Cushing přesunul k anglické armádě, která mu byla bližší, ale přinesla mu zase jen zklamání. Američan Cushing

byl ve Francii v anglické důstojnické uniformě. Byl znechucen anglickou pomalostí, nedůsledností a konzervatismem připomínajícím zašlé doby královny Viktorie.

V květnu 1915 se měl vrátit do Ameriky na lodi Lusitania. Ta byla na cestě do anglického přístavu zasažena německým torpédem, potopila se, většina cestujících zahynula. Tragédie Američany pobouřila a uspíšila vstup Ameriky do války.

Cushing po návratu do Bostonu pracoval intenzivně jako vždy, najal nové sekretářky – Julii Shepleyovou a Luisu Eisenhardovou. V Bostonu, tehdejším kulturním centru Ameriky, však spokojen nebyl ani v nemocnici, ani na univerzitě, krev mu pila byrokracie. Uvažoval o změně, chtěl do New Yorku. V té době už měl archivovány nálezy téměř tisíce nádorů. Patology přinutil fixovat mozek formalinem vstříknutým do žil, z preparátů vznikl obrovský archiv, o který se starala přeškolená Luisa Eisenhardová. Cushing ovlivnil i patologii.

Pracovní maniak však byl srdcem stále u Oslera a bojující Anglie. Burcoval ke vstupu Ameriky do války, provedl v Bostonu jakýsi veřejný trénink na mobilizaci vojenské nemocnice, tedy MASH, účastnil se každé kampaně, včetně očkování proti tyfu. Na zapojení do války se na rozdíl od mnoha Američanů připravoval cílevědomě s velkým elánem. Evropa potřebovala víc zdravotníků než vojáků. Amerika konečně vstoupila do války a neurochirurg Cushing vyplul se svou nemocnicí v květnu 1917 už jako americký důstojník ve věku 49 let. Jeho žena Kate byla v té době těhotná.

Cushingova nemocnice byla v Evropě přesunuta na nejhorší místo. Harvey sice operoval skvěle, ale příliš pomalu. Ve válce často záleží víc na rychlosti než na dokonalosti. (Vzpomeňte na nafoukaného operátora ze seriálu MASH.) Když byl Cushing konečně podřízen Britům, byl šokován. Amíci vstávali v 7 ráno, Britové klidně v 9 snídali, v 10 už pili čaj, pak přišly sendviče a zase čaj. Svůj čas vlastně projedli, na operování jim ho moc nezbylo.

V srpnu dostal od Grace Oslerové zprávu, že jejich jediný syn Revere byl zraněn nedaleko jeho nemocnice. Cushing okamžitě zorganizoval pomoc. O půlnoci odjeli za mladým Oslerem čtyři nejlepší chirurgové Ameriky. Chlapce operovali, ale nezachránili. Pro Cushinga to byla největší tragédie od smrti vlastního syna. Uřízl z chlapcovy uniformy knoflík, který později předal Oslerům. Mrtvého sami

Američané pochovali, hrob označili. Cushing popsal pohřeb krásným dojemným dopisem své ženě Kate. Po válce zajel Cushing se zdrcenými Oslerovými k označenému hrobu.

Brzy po smrti Revereho padla do zdravotnického stanu bomba a zabila první americké zdravotníky. Cushing zraněn nebyl.

Nemocnice pak toula v pevné stavbě, byla pěkná, práce bylo málo, Cushing měl čas objíždět v autě bojiště, které dovedl popsat jako zkušený profesionální voják. Uměl prostě všechno.

V únoru 1918 onemocněl. Začala se mu zhoršovat chůze, nevydržel stát u stolu, měl dokonce dvojitě vidění. Byl odeslán do Paříže, stav se upravil, ale po návratu na frontu, kde zřídil první neurochirurgickou nemocnici, se obtíže obnovily, dokonce zhoršily. Téměř úplně ochrnl. Jak to bývá, vyslovili nejrůznější odborníci nejrůznější diagnózy, nakonec se shodli na nic a vše říkající polyneuritis. Připomeňme, že v té době už kosila vojáky víc španělská chřipka než střelba nepřítelů. Možná že i Cushing trpěl touto hrůznou virózou.

Cushing i na posteli psal. Popsal dokonale příznaky své choroby, navrhoval využití válečných zkušeností, vyčítal všem, že si nedělali přesné záznamy, a že proto neexistují přesné statistiky. On sám udělal přesnou zprávu The Story of US Army Base Hospital No. 5. o 119 stranách!

Válka skončila, Cushing ještě stačil objet bojiště a zajet k hrobu Revereho Oslera. Jedním z jeho průvodců prý byl mladý důstojník Alexander Fleming.

Cushing se vracel po přestálé nemoci výrazně vyčerpan do Ameriky v únoru 1919, byl propuštěn z armády v den svých padesátých narozenin. Nikdy si nikde a nikomu na svá válečná utrpení nestěžoval. Do války šel dobrovolně, šel za sebe. Cushing byl nesporně hrdina či přesněji americký hrdina.

Teprve v roce 1936 vydal svůj válečný deník, na kterém nezměnil ani slovo. Byl navržen na Pullitzerovu cenu. Nedostal ji, ale jednu už měl doma za biografii Williama Oslera. Jedna cena a jedna nominace vynášejí Cushinga i mezi spisovatele.

Cushingovi přátelé

Introvertní medicínský maniak měl málo přátel. Prsty na obou rukou by vám na ně stačily. Většina spolupracovníků jej neměla ráda pro jeho sarkazmus a nepříjemnou ironii. Pochvaly se nikdo nedočkal, nejvýš „dělal, co umí“. Asistentovi během

HISTORICKÉ OKÉNKO: HARVEY WILLIAM CUSHING

Obr.4. Nejznámější fotografie zakladatele neurochirurgie. Tu podepsal i Arnoldu Jiráskovi.

Obr. 5. Pověstná fotografie dvou velkých mužů. Zleva: Harvey Cushing, Eleanor Roosevelt, Franklin D. Roosevelt, Kate Cushing a Betsey Cushing Roosevelt.

dlouhé operace řekl: „Nestrkejte tam tu levou ruku, už s tou pravou jste nadělal dost škod.“ Jiného vyhnal od stolu a poslal pro dalšího asistenta. Nejčastějším náhradníkem v Bostonu byl věrný Gilbert Horrax, který měl hroší kůži. Jeden ze zakladatelů anglické neurochirurgie, Geoffrey Jefferson, prý napsal po školení u H. C.: „Každý žák tu utrpí hodně šrámů. Ale může být pyšný na to, kde je získal.“ Jiný školenc z Anglie, oxfordský Hugh Cairns, napsal své ženě: „Dva roky na frontě v Gallipoli byly proti dvěma létům s Cushingem idyloou.“ Cairns zůstal celý život jeho obdivovatelem, dokonce se považoval za jeho „adoptivního syna“.

Nejen přítelem, ale skutečnou láskou na prvý pohled byl Kanaďan William Osler, tehdy bůh interního lékařství. Po svém příchodu do Baltimoru poznal prchlivého Cushinga a zůstal mu nejlepším přítelem po celý život. Chránil jej jako vlastního syna, trpělivě jej tahal z bryndy u vedení nemocnice i u Halsteda, odpustil mu všechny úlety. Obě rodiny bydlely vedle sebe, všichni se téměř denně navštěvovali, byli jako jedna rodina. Osler byl v té době považován za největšího lékaře Ameriky. Internistům nemusím připomínat, že Osler vycházel z učení dvou českých lékařů, Škody a Rokitského, které ovšem nikdy neviděl a považoval je za Rakušany. Tehdy oba vídeňští profesori popravdě Rakušany byli. O českém vlastenectví obou občanů Rakouska-Uherska nemohl Osler nic vědět. Přátelství velkého internisty k prvému neurochirurgovi světa se nezměnilo ani poté, co Osler přijal

místo Regius Professora na univerzitě v Oxfordu. Oceán jim nezabránil, aby si nejen dopisovali, ale aby se velmi často navštěvovali. Osler Cushingovi zametal cestičky k nejvyšším poctám pro lékaře v Anglii, Cushing je zřejmě rád sbíral. Stal se z něj zápisáhlý, i když kritický anglofil.

Třetím obdivovatelem a druhým „adoptivním synem“ byl nositel Nobelovy ceny neurofyziolog John F. Fulton. Věděl o Cushingovi všechno, psal si o něm záznamy, všude jej doprovázel, jezdil s ním po sjezdech v Americe i v Evropě. Proto byl právem Fulton navržen Harvardem, aby napsal jeho biografii.

V tomto rozsáhlém díle ovšem pomohla Fultonovi rozhodující mírou věrná Cushingova sekretářka Julia Shepleyová, která si o svém šéfovi dokonce psala deník. Podle Blisse jsou patrně závěrečné stránky biografie spíše dílem sekretářky než Fultonovým, poněvadž ten byl v té době už příliš závislý na alkoholu.

Vedle Stantonové a Shepleyové patřila do pověstného Cushingova „harému“ ještě další sekretářka, Elisabeth Thomsová, která o svém šéfovi napsala vlastní knížku, a čtvrtá, pro neurochirurgii nejdůležitější, byla Luisa Eisenhardová, jež kvůli Cushingovi vystudovala medicínu, naučila se histologii a byla spoluautorkou základního díla o mozkových nádorech. Později byla dokonce šéfredaktorkou časopisu Journal of Neurosurgery.

Je jistě zajímavé, že Cushing, který v Bostonu bral velmi nízký, téměř symbolický

plat, financoval svůj harém ze svého. Jejich plat prý pětkrát převyšoval Cushingův oficiální příjem. Cushing ovšem na to měl, poněvadž měl spoustu privátních pacientů.

Snad největším obdivovatelem Cushinga jako člověka byl jeho šofér. Když si H. C. koupil první auto (cadillac), jezdil asi netrpělivě, stále pospíchal, na předpisy moc nedbal. Nehodu, po níž mladá žena zemřela, však zřejmě nezavinil. Žena mu pod vůz vběhla. Od její smrti už Cushing za volant nikdy nesedl. Najal šoféra, Gustava Schneeklothu, původem Němce. Byl to jediný Němec, kterého Kate snášela, ostatní nenáviděla bez rozdílu. Věrný šofér prý byl jediný, kdo plakal při odjezdu Cushinga do války a při jeho pohřbu.

Několik přátel měl Cushing i mezi milovníky starých knih, jak ještě uvedu, ale i ti, kdo jej neměli rádi, jej obdivovali. Do roku 1910, tedy za deset let, se stal jedním ze tří nejlepších chirurgů Ameriky a patrně světa. Cushing, Crile a Carrel, to byly hvězdy, poslední dostal dokonce Nobelovu cenu. Napadne vás jistě, proč ji vlastně neobdržel Cushing. Byl na ni nominován několikrát, naposled jeho naději poškodila paradoxně protekce až z Bílého domu, kam se prodala Cushingova dcera. F. D. Roosevelt tedy svého nového (a dočasného) příbuzného spíše poškodil. Podle mne je nespravedlivé, že Cushing Nobelovu cenu nedostal. Já jsem ovšem neurochirurg, tedy podjatý, jak se dnes často říká.

Nedostatek přátel zaviněný příliš kritickým vztahem ke svým spolupracovníkům

byl v nepřímé úměrnosti ke Cushingovým vztahům k pacientům. Ty přímo hýčkal. Každého dlouho, pečlivě a podrobně vyšetřoval, mluvil s nimi trpělivě o jejich chorobě, ale i o rodině, práci, přátelích, způsobu života, chtěl o nich vědět všechno. Prožíval s nimi všechno, smrt pacienta ho vždy zdrtila, nemohl se s ní smířit, uvažoval o svých chybách, obviňoval se. Podléhal dokonce depresím. Zdá se, že byl přehnaně soucitný.

Denně chodil ke svým pacientům. Když viděl špatně ustlanou postel s nakrčeným prostěradlem, sám předvedl doktorovi, jak se přestýlá. Jindy šel okolo pozvraceného pacienta, asistent chtěl volat sestru. Pokáral ho, sám pacienta omyl a postel bezvadně upravil.

Jeho neobyčejně laskavý vztah k pacientům se projevil zvláště ve válce, v polní nemocnici.

Cushing by dnes obstál v jakékoliv akreditaci, žádné médium by si na něj netroufalo. Jeho vztah k nemocným byl vzorný a vzorový.

Trpká daň za genialitu

Za svou medicínskou genialitu – nebojí se tu klasifikaci užít – a za své utnutí v medicíně Cushing zákonitě zaplatil krutou daň. Byl to totální propad rodiny, i když Cushingové patřili v té době k nejelitnějším rodinám Ameriky.

Svou nastávající ženu Kate Crowellovou, dceru z vážené tradiční rodiny, poznal už za studia na Harvardu ještě před rokem 1890. Jeho láska vyjádřená v četných krásných dopisech, se však podobala spíše vlnám na moři než poklidné hladině čirého jezera. Několikrát zakolísal, přestal psát, znovu se ke Kate vrátil, ale k ženění se neměl. Vždycky mu do toho vlezlo něco neodkladného, tu přemíra práce na oddělení, tu sjezd, cesta do ciziny, zdálo se, že si vždy našel výmluvu.

Kate jej milovala, ale nemilovala medicínu. O té spolu nemluvili nikdy. Proto mělo první setkání mladého lékaře s velknězem medicíny Williamem Oslerem v roce 1903 mnohem osudovější význam než seznámení s Kate. S Oslerem to byla skutečná láska na první pohled. O ničem jiném než o medicíně spolu nemluvili.

Po více než deseti letech známosti, po mnoha pochybnostech, odloučeních a návratech se konečně Kate podařilo dostat Harveye před oltář. Svatba byla 10. 6. 1902. Bylo na ní několik stovek hostů, jak se slu-

šelo u prominentních rodin. Harveymu bylo 33 let, měl už Kristova léta.

Po svatbě se okamžitě vrhl do práce, byl právě v rozletu, ale Kate jej nepochopila, ani se nesnažila medicíně rozumět. V tom byla asi největší překážka v jejich společném životě. On tonul v medicíně, ona ani nevěděla, že se topí. Psali si často dlouhé dopisy, protože Harvey byl mnohdy na cestách po sjezdech v Americe i v Evropě. Rád na sjezdech přednášel, jeho přednášky byly skvělé, posluchače strhávaly, Harvey měl zřejmě rád potlesk. Kdo by neměl! Kate si stěžovala, že je stále sama doma bez muže. Zvláště když pak byly děti, které otec téměř neviděl, natož aby se podílel na jejich výchově. Harvey psal své ženě krásné milostné dopisy, ale vzápětí jí vyčítal špatné hospodaření s penězi. Kate si na oplátku stěžovala, proč všichni jejich pacienti po ganglionektomii nemají peníze na honorář.

Jestliže život manželů bylo inteligencí tlumené vlnobití, byl život dětí katastrofickým ztroskotáním.

První syn William, narozený 1903, byl zřejmě nejnadanější. Samozřejmě studoval na Harvardu. Pilně se účastnil nejen studia, nýbrž i sportu a bujarého studentského života. Po jedné party jel s kamarády autem, havaroval a ve svých 23 letech zemřel. Otec se o smrti nadějněho syna dozvěděl na operačním sále, operaci nepřerušil, ale od té chvíle se o mrtvém synovi na klinice nesmělo mluvit. Matka se ze smrti syna nikdy nevzpamatovala, i když měla další děti.

V roce 1906 se narodila Mary Benedict, 1908 Betsey, která dokonce nakoukla do dějin Ameriky, v roce 1910 další syn Henry a konečně za války v roce 1915 se narodila Barbara, které říkali Babs.

Začneme u syna, který na rozdíl od Billa byl k ničemu. Přes obrovský otcův vliv jej vyhodili nejen z Harvardu, ale i ze všech méně náročných škol. Skončil jako bezvýznamný podnikatel.

Ze tří dcer ani jedna nevystudovala vysokou školu. Přesto byly hvězdami společnosti. Přečtete si Velkého Gatsbyho nebo povídky Francise Scotta Fitzgeralda a tam je najdete. Krásné intelektuálky bez hlubšího vzdělání s podivnými uměleckými ambicemi jdou z party na party v nejelitnějších klubech. Kouření, alkohol, diskoze o ničem. Nikdo tuto dobu Ameriky lépe nepopsal než Fitzgerald, který se narodil též den jako Cushingův životopisec

John Fulton. Symbolicky sdíleli tutéž slabost: alkohol!

Do dějin Ameriky se zapsala jen svým stínem Betsey. Ta se totiž ještě za studia seznámila s Jimem Rooseveltem, synem guvernéra státu New York a pozdějšího slavného prezidenta USA. Oběma studentům bylo dvacet let, rodiče jejich ohlášeným sňatkem nebyli nadšeni. Zvláště temperamentní Harvey datum sňatku zdržoval, jak mohl. Mezi oběma slavnými muži vznikl zajímavý vztah, dokumentovaný četnými dopisy, z nichž velká část je uvedena ve skvělém článku No ordinary time, no ordinary men: the relationship between Harvey Cushing and Franklin D. Roosevelt, 1928–1939 (Richard L. Rovit, William T. Couldwell, J Neurosurgery 2001; 95: 354–368). Původní oslovení Dear Governor a Dear Dr. Cushing bylo brzo zaměněno za Dear Harvey a Dear Franklin. Dopisy jsou stručné, věcné, ale i vtipné, plné narážek a humoru. Psali je dva velcí, i když velmi odlišní muži. H. C. silně kritizoval Rooseveltovu snahu o mírnou socializaci americké medicíny, později však uznal, že FDR svým New Dealem zachránil Ameriku. Oba muži se sblížili, nikdy však nebyli skutečnými přáteli. H. C. nejprve Rooseveltovi otevřeně řekl, že v prezidentských volbách podporuje jeho protikandidáta, v druhé volbě však aktivně podpořil jeho. Když se schylovalo k druhé světové válce, měl H. C. odvahu postavit se proti tak vlivným izolacionistům, jakými byli Henry Ford a americký hrdina Charles Lindbergh. H. C. žádal svého mocného příbuzného o pomoc jen v obecném zájmu, nikdy ne žádal nic pro sebe. Naopak pomoc nabídl. To když F. D. R. měl absces u stoličky, kterou mu museli vytrhnout. Harvey napsal, proč se neobrátit na něho, on že umí vytrhnout zub bezbolestně. F. D. R. mu odepsal, že mu děkuje, ale že je lepší, že Harvey nepřijel, poněvadž ten by mu mohl omylem vzít se zubem i frontální mozkový lalok. Ty dopisy stojí za přečtení. Byla to opravdu zvláštní doba a v ní mimořádní muži, H. C. a F. D. R. Každý vstoupil do dějin jinými dveřmi.

Betsey s Jimem chystali svatbu na nejvyšší úrovni. Pozvali asi 1 000 hostů. F. D. R. poděkoval dopisem za to, že Cushingovi převezmou účet, on sám, že objednal dva zvláštní vlaky z New Yorku a že se postaral, aby Harvey dostal za ně účet. S penězi to uměl!

Mladým manželům se narodily dvě dcery. Babička Kate je velmi milovala, dědu

musely oslovovat No-pappa. Jim Roosevelt pak byl pro žaludeční vřed operován na klinice Mayo a tam se zamiloval do ošetřující sestry, s kterou své Betsey utekl. Rozvod pak ještě několikrát opakoval.

Betsey se později znovu vdala, samozřejmě za milionáře jako její sestry, ale na rozdíl od nich se vdala šťastně, měla krásné manželství, kdežto Mary a Babs, v té době prý nejkrásnější žena New Yorku, se rozváděly a nešťastně vdávaly. Jedna si vzala slavného Vincenta Astora, majitele sítě hotelů, věčného citele žen, dnes bychom řekli playboye. Nedávno jsem kdesi četl, že ve věku přes 100 let zemřela jedna z žen Vincenta Astora, možná ta poslední.

Všechny tři dcery silně kouřily jako jejich otec, ale zatímco krásná Babs umřela na karcinom plic v 63 letech, Betsey žila do roku 1998 a dožila se 89 let.

Matka Kate měla své neustále se rozvádějící dcery jako svou jedinou starost. Smrt manžela v roce 1939 se jí dotkla určitě méně než smrt syna Williama. Fultona biografie slavného manžela ji nezajímala. Zemřela deset let po svém manželovi ve svých 79 letech.

Jedna z nejslavnějších amerických rodin roztála jako jarní sníh. Je až neuvěřitelné, že v Clevelandu, kam dorazili Cushingové po své historické cestě na severozápad před třemi sty léty, už žádní Cushingové nežijí.

Jediný Cushingův koníček byl hodně drahý

V článkách k narozeninám nebo k úmrtí významného lékaře se u nás velmi často píše o „renezančním člověku“. Vždycky si pomyslím, proč zrovna renezanční? Pan profesor Vondráček byl podle mého soudu spíš gotický a hodně oslavenců či zemřelých kolegů se podobalo buclatým barokním andělíčkům. Renzanční znamená, že dělali dobře nejen medicínu, ale hráli na piano nebo na dudy, vyráběli housle, sbírali brouky, chodili na každou výstavu nebo dokonce sami malovali, zkrátka toho hodně stačili. Víím, že o mně se to nenapíše, protože já jsem se většinu volného času potloukal po hřištích a mým hlavním vedlejším zájmem byl balon. Samozřejmě se mě absence obvyklého klíše o renezančním člověku v mém nekrologu nedotkne.

Ani Cushing jím podle našich měřítek nebyl. Nepíše se o něm, že by chodil do

divadel nebo na koncerty. Hezky maloval, sám si vždy dělal obrázky svých operací (totéž dělal Kunc), ale nikdy nevystavoval. Krásnou literaturu však zřejmě četl, protože jej velmi rozzlobil román Sinclaira Lewise Arrowsmith, tehdy jistě bestseller. Mně se líbí dodnes. Cushing zřejmě považoval kritiku americké výuky medicíny i praktické medicíny a výzkumu za přehnaně ironickou, některé lékaře románu vnímal jako karikatury. Přes tvrdé odsouzení slavného románu však Sinclair Lewis strávil den v Cushingově domě. Moc si asi nerozuměli.

Cushing však měl přece jen koníčka. Velkého, krásného, drahého. S medicínou ale pevně souvisel.

Kdosi napsal, že H. C. byl „hopeless bibliomaniac“. Byl posedlý tištěným slovem, přečetl vše, co mu přišlo pod ruku.

Lásku ke knize získal Cushing už od otce, který sbíral staré, i když málo významné lékařské tisky. Skutečného maniakálního bibliofila udělal z Cushinga až jeho „adoptivní otec“ William Osler. Ten staré medicínské tisky vášnivě miloval a svou láskou Cushinga nakazil.

Už při prvé návštěvě Itálie zapůsobil silně na Cushinga přednášková hala v Padově, v jejíž dosud zachovaných dřevěných lavicích naši předchůdci poslouchali přednášky Vesalia. Ten se stal Cushingovým idolem. Skupoval Vesaliovy knihy v Itálii, Anglii, po celém světě. Znal všechny slavné překupníky starých tisků, oni znali jej, věděli o jeho oblíbených, sháněli a drazé platili vzácné tisky jen pro něj. Jeden z nich přivezl do Bostonu slavné vydání stěžejní Parého knihy, ale zkoprněl, když v Cushingově knihovně našel tři stejná vydání.

Cushing se samozřejmě seznámil s několika stejně zapálenými sběrateli, nejvíce se sprátelil se synem slavného bakteriologa Klebse. Mladý Klebs často pobýval v Americe. Kate jej neměla moc ráda, protože pro ni to byl Němec, i když ve skutečnosti antifasiista.

Cushingova knihovna při jeho neustálých (velmi nákladných) nákupech narůstala, byla patrně největší soukromou knihovnou starých medicínských tisků na světě, ale z domu už přetékala. Cushing pochopil, že je třeba velkorysého řešení. Vyzval Klebse, Fultona a další sběratele, aby se svých sbírek vzdali, a vynutili si tak vybudování historické knihovny na Har-

vardu. Je neuvěřitelné, kolik bylo nejen finančních, ale i byrokratických obtíží při realizaci tak velkorysých nabídek. Nakonec se sponzoři našli, knihovna byla vybudována, měl ji řídit Fulton, ale skutečnou kurátorkou byla Cushingova sekretářka. Knihovna snad nesla původně Cushingovo jméno.

Nikdy jsem v Bostonu nebyl, knihovnu jsem neviděl, Blissův popis není přesný. Pro mě je rozhodující, že ty knihy objevil Cushing, že je koupil, dotýkal se jich vlastníma rukama a pak je ponechal všem.

Jaký byl otec neurochirurgie Harvey Cushing

Všechno o Cushingovi jsem četl rád. Dlouho jsem potom o něm přemýšlel, teprve teď o něm dlouho a těžce psal. Nejsm u tak pohotový jako zamlada. Čím déle jsem se jím zabýval, tím více jsem jej obdivoval, nestydím se říci, že miloval.

Vím, že Harvey Cushing byl představitelem hrdých Američanů, kteří svou svobodu pěstovali v bouřlivých, ale jednosměrných dějinách k demokracii už od dob, kdy Cushingové přistáli v Bostonu, od dob, kdy Češi prohráli svou svobodu na Bílé hoře.

Lépe než já odpovídá na otázku Jaký byl Cushing závěr jedné z povídek velkého Cushingova současníka F. Scotta Fitzgeralda. Čtete pomalu!

„Francie byla země, Anglie, to byl národ, ale Amerika měla navíc ještě ideu, již nebylo tak snadné vyjádřit – byly to hroby v Shilohu i unavené, napjaté nervózní tváře jejich velkých synů i venkovští chlapi umírající v Aragonu za větu, jejíž smysl vyvanul, ještě než jejich těla zetlela. Byla to ze srdce jdoucí ochota pomáhat.“

Takový byl „otec neurochirurgie“, americký hrdina Harvey Cushing.

Literatura

1. Beneš V. Věčná chirurgie. Praha: Grada Publishing 1996.
2. Bliss M. Harvey Cushing: A Life in Surgery. New York: Oxford University Press 2005.
3. Crowe SJ. Halsted of Johns Hopkins: the Man and His Men. Springfield, Illinois: Charles C Thomas 1957.
4. Rovit RL, Couldwell WT. No ordinary time, no ordinary men: the relationship between Harvey Cushing and Franklin D. Roosevelt, 1928–1939. J Neurosurg 2001; 95(2): 354–368.
5. Sachs E. The History and Development of Neurological Surgery. New York: Paul B. Hoeber, Inc. 1952.
6. Thorwald J. Im zerbrechlichen Haus der Seele. München: Droemer Knaur 1986.